

РОЛЬ ФІНАНСІВ ДОМОГОСПОДАРСТВ У ФУНКЦІОНУВАННІ ФІНАНСОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ: БЕЗПЕКОВИЙ АСПЕКТ

THE ROLE OF HOUSEHOLD FINANCES IN THE FUNCTIONING OF THE UKRAINIAN'S FINANCIAL MARKET: A SECURITY ASPECT

У статті досліджено зміст таких категорій як «домогосподарство» та «фінанси домогосподарства». Обґрунтовано, авторський підхід до розуміння поняття фінансів домашніх господарств та встановлено роль фінансів домогосподарств у фінансовій безпеці держави. Зазначено, що в умовах війни Росії проти України стала виявлятися така їх специфічна ознака, як все більша залежність фінансів домогосподарств від допомоги держави, особливо внутрішньо переміщеним особам та сім'ям загиблих і поранених в результаті війни. Соціально-економічна сутність фінансів домогосподарств проявляється через їх функції: ресурсоутворюючу; розподільчу; відтворювальну; регулятивну; інвестиційну; консолідуючу; контрольну. Інвестиційна функція фінансів домогосподарств полягає в тому, що останні є одним із постачальників вільних грошових коштів на фінансовий ринок, який нині слабо функціонує в Україні. Фінансова поведінка більшості українських домогосподарств в умовах воєнного стану характеризується як посилено заощаджувальна, що пояснюється необхідністю досягнення певного рівня їх фінансової безпеки в умовах військової та політичної невизначеності. Як наслідок, домогосподарства поки не стали важливими учасниками вітчизняного фінансового ринку, що вимагає від Української держави створення безпечних умов для функціонування фінансів домогосподарств.

Ключові слова: фінанси домогосподарств, фінансовий ринок, фінансова безпека, домогосподарства, фінансові шахрайства, воєнний стан, наджизим, індивідуальні інвестиційні рахунки, Україна, інвестиційна функція, загрози фінансовій безпеці.

The article examines the content of such categories as "household" and "household finances". It is substantiated that the term "household finances" should be understood as a set of monetary incomes and expenditures made within households as a specific sector of the national economy. The role of household finances in the financial security of the state is determined. It is noted that in the context of Russia's war against Ukraine, such a specific feature of household finances as the growing dependence of household finances on state assistance has begun to emerge, which is manifested in the state's financial assistance to internally displaced persons and families of those killed and wounded as a result of the war. It is substantiated that the socio-economic essence of household finances is manifested through their functions: resource-forming; distributive; reproductive; regulatory; investment; consolidating; controlling. The investment function of household finances is that households are one of the suppliers of free cash to the financial market, which is still poorly functioning in Ukraine. In addition, the financial behavior of most Ukrainian households under martial law is characterized as intensely savings-oriented, which is explained by the need to achieve a certain level of financial security in the face of military and political uncertainty. As a result, households, some of which are objectively ready for active financial behavior, have not yet become important participants in the domestic financial market. It can be predicted that even if a ceasefire with Russia is reached, this behavior of most households will not change significantly for a long time, which requires the Ukrainian state to create safe conditions for the functioning of household finances. In Ukraine, under martial law, the process of forming household financial resources is heavily dependent on financial assistance from international organizations and leading countries, which requires proper control over this assistance at all levels. In order to increase the efficiency of the use of household financial resources, including for the purpose of ensuring their financial security, it would be advisable to apply certain elements of the nudge theory developed by the Nobel Prize winner in economics R. Thaler (or nudge theory) in the financial market in Ukraine.

Keywords: household finances, financial market, financial security, households, financial fraud, martial law, superjingoism, individual investment accounts, Ukraine, investment function, threats to financial security.

УДК 330.567.2

DOI: <https://doi.org/10.32782/bses.90-14>

Карлін М.І.¹

д.е.н., професор,
Волинський національний університет
імені Лесі Українки

Стащук О.В.²

д.е.н., професор,
Волинський національний університет
імені Лесі Українки

Борисюк О.В.³

к.е.н., доцент,
Волинський національний університет
імені Лесі Українки

Karlin Mykola

Lesya Ukrainka Volyn National University

Stashchuk Olena

Lesya Ukrainka Volyn National University

Borysiuk Olena

Lesya Ukrainka Volyn National University

Постановка проблеми. Катастрофічна нестача коштів в Українській державі та підприємств для розвитку в сьогоденні умовах вимагає їх нових форм пошуку. Однією з них може стати мобілізація коштів населення за допомогою фінансового ринку, оскільки на руках населення знаходяться значні фінансові ресурси. Але при цьому важливо забезпечити фінансову безпеку домогосподарств при інвестуванні в ті чи інші інструменти фінансового ринку, чого в останні роки не вдавалося досягнути. Крім того, для більшості домогосподарств України

характерна заощаджувальна функція, що посилювалася в умовах воєнного стану. Тому постає потреба у пошуку таких інструментів, які б заохотили членів домогосподарств вкладати свої вільні кошти, насамперед, у цінні папери держави та підприємств, а також у фінансові структури фінансового ринку при забезпеченні їх належної захищеності від фінансових шахраїв. Врахування поведінкових факторів прийняття рішення членами домогосподарств щодо інвестування, підкріплене вивченням зарубіжного досвіду, може посприяти розвитку

¹ ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1421-1066>

² ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2622-7353>

³ ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9411-4118>

українського фінансового ринку навіть в умовах воєнного стану та наступної відбудови.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

З початком повномасштабної війни Росії проти України фінансовий ринок України характеризується як слабкий, недостатньо розвинутий, нецікавий як для внутрішнього, так і для зовнішнього інвестора, в тому числі й для українських домогосподарств, хоча вони володіють певними ресурсами. Тому, важливо з'ясувати причини подібних явищ та посилити роль фінансів домогосподарств у функціонуванні фінансового ринку України. Значний вклад у дослідження фінансів домогосподарств внесли такі зарубіжні та українські вчені, як: Д. Акерлоф, М. Алле, М. Алексєнко, В. Андрущенко, Г. Беккер, В. Вишневський, Т. Єфременко, Д. Канеман, Т. Кізима, В. Корнєєв, Дж. Нейман, Е. Лібанова, М. Ліпич, І. Луніна, Е. Моргенштерн, К. Санстейн, Н. Серватинська, А. Соколовська, Р. Талер, А. Тверські, Л. Черенько, К. Швабій, Р. Шиллер та інші. У той же час, менш дослідженою проблематикою є взаємозв'язок фінансів домогосподарств з їх фінансовою безпекою в контексті інвестування в інструменти фінансового ринку. Особливо ця проблема загострилася в умовах повномасштабної війни Росії проти України, що вимагає додаткових зусиль з її дослідження. Також вимагають додаткових досліджень причини фінансових шахрайств на фінансовому ринку нашої країни в умовах воєнного стану та напрями їх мінімізації, що дозволить активізувати участь членів домогосподарств на вказаному ринку.

Постановка завдання. Метою статті є уточнення змісту фінансів домогосподарств та їх ролі у функціонуванні фінансового ринку в умовах воєнного стану при забезпеченні останнім належної фінансової безпеки. Виклад основного матеріалу дослідження. Домашнє господарство – це важлива складова фінансової системи країни, до визначення якого існує багато підходів. Найбільш поширеним є наступне: домогосподарство – це невелика група осіб (або одна особа), які спільно проживають, разом організують спільний побут і спільно приймають економічні рішення стосовно формування своїх доходів та здійснення основних витрат. Тобто, однією з найважливіших ознак домогосподарства є здійснення ним фінансових операцій. Загалом, фінансова поведінка членів домогосподарств є ключовим поняттям у формуванні належного рівня їх добробуту. Під нею слід розуміти систему дій, пов'язану з акумулюванням та перерозподілом фінансових ресурсів за допомогою фінансових інструментів із метою задоволення власних потреб. Водночас, треба враховувати зауваження Нобелівського лауреата Р. Талера, який показав, як люди піддаються миттєвим спокусам, що пояснює нездатність багатьох з них займатися фінансовим плануванням і зберігати свої кошти на майбутнє. Він вважає, що поведінка інвесторів

визначається «імовірно незначними факторами», пов'язаними з емоціями і настроєм, набагато частіше, ніж це хотілося б визнати. Тобто, сучасний інвестор на фінансовому ринку досить часто веде себе ірраціонально, а не як «людина економічна». Ще раніше на цей феномен звертав увагу Д. Канеман, якого вважають засновником поведінкової економіки. Зокрема, дослідження Д. Канемана показали, що під впливом своїх примх (які іноді дуже важко пояснити) суб'єкти досить часто приймають нерозумні, з економічної точки зору, рішення, які є часто не вигідні їм самим.

Функціонуванню фінансів домогосподарств, зокрема в Україні, притаманна низка специфічних ознак, серед яких фахівці виділяють наступні:

1) наявність як формальних, так і неформальних відносин у них (взаємодопомога та надання матеріальної підтримки всім членам домогосподарств);

2) певна консервативність, що забезпечує передбачуваність їхньої поведінки за будь-якої економічної системи;

3) орієнтація на максимальну диверсифікацію джерел доходів. В умовах війни Росії проти України стала виявлятися й така ознака, як все більша залежність фінансів домогосподарств від допомоги держави. Це, в першу чергу, проявляється у фінансовій допомозі держави внутрішньо переміщеним особам (ВПО) та сім'ям загиблих і поранених в результаті війни. На формування фінансів домогосподарств в Україні впливає й те, що частина їх членів знаходяться в Силах оборони або за кордоном, що ускладнює фінансування їх життєдіяльності та знижує рівень їх фінансової безпеки.

У розвинутих країнах фінанси домогосподарств починають відігравати все більшу роль у функціонуванні фінансового ринку. Подібна тенденція почала проявлятися в останні десятиліття й в Україні, але проблемою є визначення такої категорії, як «фінанси домогосподарств» та функцій домогосподарств. У цілому, фінанси домогосподарства є сукупністю економічних відносин, у які вступають домогосподарства та їх окремі учасники з приводу формування, розподілу і використання фондів грошових коштів [1, с. 92]. Загалом, на наш погляд, під терміном «фінанси домашніх господарств» слід розуміти сукупність грошових доходів і витрат, здійснюваних у межах домашніх господарств як специфічного сектору національної економіки, або сукупність грошових відносин з приводу формування і використання сімейних бюджетів.

Відомо, що соціально-економічна сутність фінансів домогосподарств проявляється через наступні функції: ресурсоутворюючу; розподільчу; відтворювальну; регулятивну; інвестиційну; консолідуючу; контрольну. Для аналізу впливу фінансів домогосподарств на розвиток фінансового ринку до уваги слід взяти насамперед інвестиційну функцію. Вона полягає в тому, що домашні господарства

є одним із постачальників вільних грошових коштів на фінансовий ринок. Зростання доходів домогосподарств є матеріальною основою для виконання даної функції. І навпаки, падіння доходів більшості домогосподарств (як це зараз відбувається в Україні) негативно впливає на розвиток фінансового ринку нашої країни. Загалом, реалізація тих чи інших функцій домогосподарств залежить від особливостей фінансової поведінки їх членів в екстремальних умовах, що важливо взяти до уваги в Україні, оскільки наша країна фактично знаходиться у стані війни з Росією. Крім того, згідно з Світовим дослідженням цінностей, в українському суспільстві стабільно домінують так звані цінності виживання, зосереджені навколо фізичної та економічної безпеки, тоді як в у розвинених країнах світу домінують постматеріалістичні цінності [2, с. 34].

Загалом, фінансову поведінку населення учені визначають в основному як форму діяльності індивідів і окремих соціальних груп на фінансовому ринку, пов'язану з перерозподілом грошових ресурсів, зокрема з їх інвестуванням. Останнє, як справедливо зауважують фахівці з поведінкових фінансів, досить часто визначається не завжди раціональною поведінкою інвестора. Зрозуміло, що все це дуже важко піддається кількісній оцінці, особливо в умовах воєнного стану. Водночас, треба зважати на думку українських фахівців, які основними індикаторами фінансової поведінки вітчизняних домогосподарств у довоєнний період вважали наступні: динаміка грошових доходів населення; динаміка середньодушового місячного грошового доходу порівняно з прожитковим мінімумом; коефіцієнт диференціації доходів; коефіцієнт концентрації доходів; коефіцієнт співвідношення доходів і витрат домогосподарств тощо. Всі ці індикатори доцільно використати і в умовах воєнного стану, доповнивши їх специфічними для даного періоду. На наш погляд, до таких слід віднести наступні: динаміка падіння доходів більшості домогосподарств у прифронтовій зоні; посилення диференціації між доходами домогосподарств жителів великих міст та доходами домогосподарств жителів, що проживають у сільській місцевості, багато з яких виживають за рахунок підсобного господарства тощо.

Зрозуміло, що подібні тенденції у фінансах домогосподарств більшості українських сімей ускладнюють функціонування фінансового ринку нашої країни. На жаль, в Україні впродовж останніх років, особливо з 2022 р., основними макроекономічними загрозами фінансовій безпеці домогосподарств є стагнація економіки, зниження рівня добробуту та стандартів життя, високий рівень доларизації економіки України, що також негативно впливає й на розвиток фінансового ринку країни. Згідно досліджень провідних українських вчених близько 60 % населення нашої країни відносить себе до категорії бідних, а за рівнем ВВП на душу населення

Україна відноситься до найбідніших країн Європи, що гальмує його участь у розвитку фінансового ринку країни.

Натомість, слід звернути увагу та таку загрозу фінансовій безпеці держави загалом і домогосподарств на фінансовому ринку зокрема, як високий рівень доларизації національної економіки. Такий чинник обумовлює високу питому вагу валюти у заощадженнях населення, значна частина яких знаходиться поза ринком. Зокрема, за результатами досліджень багатьох вчених, на руках у населення знаходиться кілька десятків мільярдів доларів США, які воно може інвестувати в інструменти фінансового ринку, проте цього не робить через наявність великої кількості загроз. Схильність населення до широкого використання в обігу іноземної валюти обумовлюється, зокрема, й таким чинником, як недовір до економічної політики держави та тривалим періодом в історії нашої країни, протягом якого відбувалися значні інфляційні процеси. Крім того, доларизація пасивних заощаджень населення зумовлена також нестабільністю грошових надходжень до фінансових фондів домогосподарств та інфляційними очікуваннями населення, що характерне для періоду воєнного стану. Все це негативно впливає на фінансову безпеку домогосподарств та знижує їх зацікавленість в інвестуванні своїх доходів в інструменти фінансового ринку.

Для підвищення ефективності використання фінансових ресурсів домогосподарств на фінансовому ринку в Україні та зміцнення їх фінансової безпеки доцільним є застосування окремих елементів теорії підштовхування (або – наджинг), розроблену Р. Талером [3]. Теорія підштовхування (англ. Nudge theory) - концепція в психології, політології та економіці, яка пропонує впливати на процес прийняття групових та індивідуальних рішень за допомогою позитивного підкріплення і непрямих вказівок. Відповідно до цієї теорії, підштовхування до дії не менш ефективно, ніж примус до дії або відповідна рекомендація. Основна ідея «наджингу» полягає в тому, що на людську поведінку можна впливати практично непомітно, шляхом зміни формулювання вимоги, що спонукає її до певних дій чи навпаки, щодо утримання від них. Водночас, треба враховувати, теорія підштовхування відрізняється від державного регулювання, в основі якого лежить примус. За допомогою засобів «підштовхування» можна скоригувати поведінку потенційних учасників фінансового ринку (зокрема, й членів домогосподарств) в бажаному напрямку.

Існує декілька типів «підштовхування»: зміщення; метод «за замовчуванням»; якщо вона не здійснює ніяких додаткових дій; евристика соціальних доказів; «маркована альтернатива». Зміщення — невеличка і непомітна зміна зовнішнього середовища, що здійснюється відносно швидко, легко і недорого. Метод «за замовчуванням» — це варіант вибору,

який людина отримує, так би мовити, автоматично, якщо вона не здійснює ніяких додаткових дій. Евристика соціальних доказів, як тип «підштовхування», ґрунтується на схильності окремих людей вибудувати свою власну поведінку за зразком поведінки оточуючих. «Маркована альтернатива» полягає в тому, якщо увагу людини привернути до конкретного варіанту вибору, то цей варіант стає більш помітним і, відповідно, більш ймовірним в плані майбутнього потенційного вибору. Водночас треба враховувати, що за певних обставин інструменти наджингу можуть бути використані в недобросовісних цілях при залученні фінансів домогосподарств в ті чи інші інструменти фінансового ринку, чим досить часто користувалися та користуються фінансові шахраї. В цьому плані звертає на увагу той факт, що частина українських військовослужбовців використовує певну частку своїх доходів на участь у віртуальному гральному бізнесі (мова йде про десятки мільярдів гривень щорічно), а не на допомогу своїм сім'ям. Тому держава повинна запропонувати такі нові інструменти фінансового ринку, які б призвели до переорієнтації доходів військовослужбовців з грального бізнесу на фінансування заощаджень на майбутнє, в тому числі на своє медичне та пенсійне страхування, страхування життя та майна членів їх сімей тощо.

Можна стверджувати, що окремі елементи теорії підштовхування вже використовуються й в Україні. Так, держава стимулює фізичних осіб придбавати облігації внутрішньої державної позики (так звані військові ОВДП) за допомогою високих відсотків за ними, а також звільняючи доходи по них від оподаткування. Крім того, 1000 гривень так званої «зимової допомоги» від Уряду України для кожного громадянина нашої країни дозволяється, крім всього іншого, використати на донати для Сил оборони, що позитивно впливає на фінансову поведінку багатьох домогосподарств.

Новим фінансовим інструментом для збереження коштів домогосподарств та для розвитку фінансового ринку нашої країни могли б стати індивідуальні інвестиційні рахунки. Це різновид брокерського рахунку, особливістю якого є надання державою податкових пільг його власнику [6]. Вперше подібні рахунки у 70-х роках ХХ століття почали використовувати у США саме в якості індивідуального пенсійного плану – IRA. Таким чином громадяни США отримали змогу накопичувати собі пенсію без сплати податків на прибуток від інвестування у фінансові інструменти. Відповідно, більше 80 % американців мають індивідуальні інвестиційні рахунки. У випадку з ІІР банки отримують змогу випускати довгострокові облігації, купуючі які інвестори надають «довгі гроші» фінансовій системі. В Україні подібне зараз зробити не можна, а наша держава втрачає передусім «довгострокові гроші» для відбудови економіки. У разі реалізації ІІР

у громадян України з'явиться альтернатива недержавним пенсійним фондам (НПФ), у випадку з якими завжди є ризик натрапити на недобросовісного керівника. Крім того, треба враховувати той факт, що інфляція за останні 20 років знецінила гривню в 10 разів, а більшість НПФ інвестують 30-50 % своїх коштів у депозити і 45-50 % в ОВДП [7]. Зрозуміло, що в такому випадку членам домогосподарств безпечніше самим інвестувати у вказані фінансові інструменти, не користуючись послугами ненадійних посередників, якими поки виступають НПФ. Сказане відноситься й до діяльності частини страхових компаній в умовах війни Росії проти України. Тому більшість українських домогосподарств поки вкладають свої вільні кошти в банки або у валюту, а не в інструменти фінансового ринку. Зрозуміло, що подібну ситуацію треба змінювати, враховуючи досвід провідних країн світу у безпечному розвитку їх фінансового ринку.

Висновки. Дослідження фінансів домашніх господарств, особливостей їх фінансової безпеки, їх інтересів повинні бути пріоритетними в Україні, оскільки зростання їх добробуту укріплює всю соціально-економічну систему та сприятиме розвитку фінансового ринку країни. В сучасних умовах вплив домашніх господарств на фінансовий ринок відбувається, перш за все, через використання їхніх фінансів, що припускає необхідність ефективного державного регулювання доходів, витрат та заощаджень домогосподарств, а останні у свою чергу виступають фінансовим базисом для розвитку практично всіх елементів фінансової системи держави, зокрема фінансового ринку. Проте, нестабільність загальної політичної та макроекономічної ситуації в Україні призводить до відтоку вітчизняного приватного інвестиційного капіталу в країни зі стабільними економічними умовами. Державі також треба активніше втручатися у перерозподіл ВВП на користь домогосподарств, зменшуючи нерівність в країні, яка вже досягла критичних величин. Тоді можна очікувати активнішої участі частини домогосподарств у транзакціях на фінансовому ринку України.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Кізіма Т. О. Фінанси домогосподарств: сучасна парадигма та домінанта розвитку. Київ : Знання, 2010. 431 с.
2. Віхров М. Стратегія здорового глузду. *Український тиждень*. 2021. № 32. С. 34–35.
3. Талер Р., Санстейн К. Поштовх. Як допомогти людям зробити правильний вибір: пер. з англ. О. Захарченко. Київ: Наш формат, 2017. С. 45.
4. Довгальська А. Карткове шахрайство росте. Як захиститися. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2024/05/30/714427/> (дата звернення: 20.11.2024)
5. Винник Р. В. Розвиток фінансової інклюзії в Україні. *Економіка та суспільство*. 2021. № 31. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-31-45>
6. Вербицький Д. Як майбутні пенсіонери можуть відбудові України після війни. URL: <https://>

www.epravda.com.ua/columns/2022/05/26/687475/
(дата звернення: 20.11.2024)

7. Шух А. Як навчитися правильно інвестувати.
URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2024/11/4/721320/> (дата звернення: 20.11.2024)

8. Стащук О. В., Потрапелюк М. В. Наукові основи фінансової безпеки домогосподарств. *Економічний часопис Волинського національного університету імені Лесі Українки*. 2021. № 4. С. 75–80. DOI: <https://doi.org/10.29038/2786-4618-2021-04-75-80>

9. Кириленко О., Стащук О. Оцінювання макроекономічних чинників формування фінансової безпеки України. *Світ фінансів*. 2017. Вип. 2. С. 7–16. URL: <http://sf.wunu.edu.ua/index.php/sf/article/view/992/1000> (дата звернення 16.11.2024)

REFERENCES:

1. Kizyma T.O. (2010). Finansy domohospodarstv: suchasna paradyhma ta dominanta rozvytku [Household finances: modern paradigm and dominant development]. Kyiv: Znannya, 431 z. [In Ukrainian]

2. Vikhrov M. (2021). Stratehiya zdorovoho hluzdu [Common sense strategy]. *Ukrayinsky tyzhden – Ukrainian week*, no. 32, pp. 34–35. [in Ukrainian]

3. Taler R., Sansteyn K. Poshtovkh. (2017). Yak dopomohty lyudyam zrobyty pravyl'nyy vybir: per. z anhli. O. Zakharchenko [How to help people do correct choice: trans. from English AT. Zakharchenko]. Kyiv: Nash format, p. 45. [in Ukrainian]

4. Dovhalska A. (2024). Kartkove shakhraystvo roste. Yak zakhystytysya. [Card fraud is on the rise. How to protect

yourself]. Available at: <https://www.epravda.com.ua/columns/2024/05/30/714427/> [in Ukrainian]

5. Vynnyk R. V. (2021). Rozvytok finansovoyi inklyuziyi v Ukrayini [Development of financial inclusion in Ukraine]. *Ekonomika ta suspilstvo – Economy and society*, no. 31. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-31-45> [in Ukrainian]

6. Verbyts'kyi D. Yak maybutni pensionery dopomozhut vidbudovi Ukrayiny pislya viyny [How future pensioners will help rebuild Ukraine after the war]. Available at: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/05/26/687475/> [in Ukrainian]

7. Shukh A. (2024). Yak navchytysya pravylno investuvaty [How to learn to invest correctly]. Available at: <https://www.epravda.com.ua/columns/2024/11/4/721320/> [in Ukrainian]

8. Stashchuk O. V., Potrapelyuk M.V. (2021). Naukovi osnovy finansovoyi bezpeky domohospodarstv [Scientific foundations of household financial security]. *Ekonomichnyy chasopys Volyns'koho natsional'noho universytetu imeni Lesi Ukrayinky – Economic journal of Volyn National University named after Lesya Ukrainka*, no. 4, pp. 75–80. DOI: <https://doi.org/10.29038/2786-4618-2021-04-75-80> [in Ukrainian]

9. Kyrylenko O., Stashchuk O. (2017) Otsiniuvannia makroekonomichnykh chynnykiv formuvannia finansovoi bezpeky Ukrainy [Estimation of macroeconomic factors in the formation of financial security of Ukraine]. *Svit finansiv – World of finance*, no. 2, pp. 7–16. Available at: <http://sf.wunu.edu.ua/index.php/sf/article/view/992/1000> [in Ukrainian]